

Μένης Κουμανταρέας

Τα πρόσωπα πίσω από τις μάσκες

Φωτογραφία του Μένη Κουμανταρέα στο σπίτι του για το «Βιβλιοδρόμιο» λίγο καιρό πριν από τον τραγικό θάνατό του

Οι μυθιστορηματικοί χαρακτήρες στο κύκνειο άσμα του συγγραφέα είναι πρόσωπα υπαρκτά, ενδεχομένως και αναγνωρίσιμα, όπως ένας γνωστός συνθέτης. Αλλά μόνο η σύζυγός του Λιλή πρωταγωνιστεί με το όνομά της

ΓΡΑΦΕΙ Ο ΘΑΝΑΣΗΣ Θ. ΝΙΑΡΧΟΣ

Αν η δολοφονία του Μένη Κουμανταρέα έδωσε στο βιβλίο του «Ο θησαυρός του χρόνου» έναν σχεδόν «εξωτικό» τόνο, η κυριότερη συνέπειά της δεν είναι ότι παρερμηνεύτηκε το ίδιο το βιβλίο όσο το γεγονός ότι δεν στάθηκε – μέχρι αυτή τη στιγμή τουλάχιστον – δυνατόν να «μετρηθούν» ψυχραιμα τα χαρίσματα και τα μειονεκτήματά του. Φαίνεται ότι η σκέψη αδυνατεί να συλλάβει πως κι αν ακόμη όσα εξιστορούνται μέσα σε ένα καθαρά «αυτοβιογραφικό» βιβλίο συμβεί να συμπέσουν με περιστατικά που θα συμβούν μετά την έκδοσή του, η απόσταση ανάμεσα στα εξιστορούμενα και στα πραγματοποιούμενα μέσα στη ζωή είναι τεράστια – αβυσσαλέα θα πρόσθετε κανείς.

Αν αίφνης κυκλοφορήσει ένα βιβλίο με θέμα την αυτοκτονία και την επομένη της κυκλοφορίας του αυτοκτονήσει ο συγγραφέας του, το βιβλίο κάνει ακόμη πιο δυσεξιχνίαστο το μυστήριο της αυτο-

χειρίας, έστω και αν κατονομάζονται οι λόγοι που οδήγησαν σε αυτήν. Πρόσω μάλλον όταν πρόκειται για δολοφονία – άρα, ο μόνος που δεν είναι υπεύθυνος είναι ο συγγραφέας που έτυχε να γράψει για τη δολοφονία.

Η αξίλλειος πτέρνα του «Θησαυρού του χρόνου» είναι κυρίως το γεγονός ότι οι ήρωές του, οι περισσότεροι τουλάχιστον, δεν συναντιούνται ποτέ

Ο αφηγητής μυείται χάρις στον «Καμικάζι», τον νεαρό που μεταφέρει τις πίτσες, να νιώθει, καθώς καταδύεται μέσα σε ένα χαμαιτυπείο, πως καταξιώνεται κοινωνικά όσο δεν το αισθάνθηκε με τα γραψίματά του

μεταξύ τους. Αν τους γνωρίζουμε είναι χάρις στον ίδιο τον δημιουργό τους – κώρια που η πρωτοπρόσωπη αφήγηση καθώς τους κάνει να υπάρχουν σε αποκλειστική αναφορά με αυτόν, αντί να τους δίνει ζωή, τους υποχρεώνει να παίξουν έναν ρόλο. Με αποτέλεσμα να γίνεται αναπόφευκτη η προβολή πάνω στους ήρωες στοιχείων που διακρίνουν τον

ίδιο τον δημιουργό, ή να προεκτείνονται στοιχεία που χαρακτηρίζουν τους ήρωες πάνω στον δημιουργό, καθώς απουσιάζουν οι συγκρούσεις που θα επιβεβαίωναν ή θα υπονόμωσαν την όποια αλήθεια τους. Κι αν η Λιλή (το μοναδικό υπαρκτό πρόσωπο που αναφέρεται με το όνομά του, χωρίς όλα τα άλλα να είναι επινοημένα ως έναν βαθμό) θα ήταν αδύνατον να συναντηθεί, για την οικονομία

τόσο του αφηγήματος όσο και της ζωής, με τον «Καμικάζι» ή με τον Λούνα, θα μπορούσε τα δύο τελευταία να έχουν συναντηθεί μεταξύ τους ή και τα δύο αυτά με τον «Σπίνο» (τον Λευτέρη με το μώριό του όσο ενός μικρού παιδιού), αφού και

οι τρεις τους στοιχειώνουν στον ίδιο βαθμό τις νύχτες και τα γραπτά του αφηγητή. Σάμπως να ήθελε ο τελευταίος με τον τρόπο αυτό να διατηρήσει την αυτοδυναμία τους ώστε να λάμψει ακόμη περισσότερο η ιδιαιτερότητά τους.

→ Η ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΟΜΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

μυθιστόρημα

Μένης Κουμανταρέας

Τα πρόσωπα πίσω από τις μάσκες

→ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 1

Το γεγονός πάντως είναι ότι παρά την παρατακτική συχνά μνεία των ηρώων και την έλλειψη μιας στοιχειώδους επαφής ανάμεσά τους, η δραματικότητα του βιβλίου, αντί να αραιώνει, πυκνώνει αφάνταστα. Ακριβώς γιατί ο ίδιος ο δημιουργός έχει επιφυλάξει τόσες μάσκες για τον εαυτό του ώστε είτε του απευθύνεται ενώ ήταν πολύ νέος αποκαλώντας τον «παλιό συνάδελφε και αδελφέ μου», είτε «συνομιλεί» με το φάντασμα του «Αλληλογράφου» και μέσω του φαντάσματος με τον μέντορά του, τον Μανώλη Μανωλάκη, να καταλαβαίνουμε πως στην ουσία πρόκειται για το ίδιο ακριβώς πρόσωπο. Που όσο κι αν φαίνεται να θέλει διακαώς να εκτεθεί σε σχέση με την κάθοδό του στον Άδη των νυχτερινών γκέι περιπλανήσεων, να αναρωτιέσαι μήπως κατά βάθος πρόκειται για συγγραφικά τεχνάσματα απλώς για να γίνει πιο συναρπαστική η αφηγηματική σύνθεση. Με αποτέ-

«Για μια στιγμή το μάτι μου παίρνει τον Λούνα που γνώρισα στο μπαρ τις προάλλες. Εμπορεύεται παλιοσιδέρα αλλά και το κορμί του»

λεσμα όταν ο αφηγητής, που αν και θεωρεί ως πρωταγωνιστικό πρόσωπο μια γυναίκα, είναι τελικά ο ίδιος που κυριαρχεί, μνείται μέσα στη νύχτα χάρη στον «Καμικάζι», το νεαρό που μεταφέρει τις πίτσες, να νιώθει καθώς καταδύεται μέσα σε ένα χαριτωμένο πως καταξιώνεται κοινωνικά όσο δεν το αισθάνθηκε με τα γραψίματα και τις μουσικές του στην «κανονική» επαφή του με τους άλλους.

Ο διακόπτης

Να μας αφορά επιπλέον η κατάδυση αυτή όσο μας αφορά ως «εξάιρεση» η Μαντάμ Μποβαρί του Μπαλζάκ ή η Άννα Καρένινα του Τολστόι (ή για να χαμηλώσουμε τον πήχη η Τερέζα Ντεκερού του Μοριάκ) καθώς αισθάνεσαι πως δεν χρειάζεται παρά το γύρισμα ενός μικροσκοπικού διακόπτη για να αισθανθείς φυσιολογικότητα μέσα στην πιο αγοραία συνθήκη. Τελικά η «αλθοφάνεια» των προσώπων και των περιστατικών στον Κουμανταρέα, ή για να κυριολεκτήσουμε, η αλήθεια τους να ρυθμισμένη σε ορισμένα σημεία σύμφωνα με τους αφηγηματικούς κανόνες, είναι η πιο «δόλια» μέθοδος που χρησιμοποίησε ως σήμερα ο δημιουργός του «Αρμενισματος» και του «Διο φορές Έλληνας». Δεν είναι τυχαίο μάλιστα ότι την χρησιμοποίησε στο πιο «αυτοβιογραφικό» του βιβλίο, τον «Θησαυρό του χρόνου». Όσο κι αν δεν αρνούταν ή μάλλον κατέφασκε στην παρατήρηση ότι το βιβλίο είναι

ένα είδος συγγνώμης και εξιλασμού σε σχέση με τη σύζυγό του Λιλί, που υπήρξε ο σιωπηλός προστατευτικός μάρτυρας μιας οδηγμένης στα άκρα ζωής – όπως η δική του –, του ήταν ταυτόχρονα αδύνατον να μη διαπραγματευτεί συγγραφικά ακόμη και την οδύνη και τη μεταμέλειά του.

Αν και πρόκειται για ένα «Ημερολόγιο καταστροφών», έχει συντεθεί με έναν τρόπο που όσο αμφισβητούμενα ή μετέωρα νιώθει κανείς τα πραγματικά περιστατικά, άλλο τόσο αδιαμφισβήτητα να πχούν τα επινοημένα ώστε να μη μας χρειάζεται καν το ντοκουμέντο της στάχτης για να πιστέψουμε πως υπήρχαν ώρες που το «Φάντασμα» αποκτούσε σάρκα και οστά. Αλλά η κατεξοχίτη «δοσιότητα» του «Θησαυρού του χρόνου» έγκειται στο γεγονός πως τόσο παρών ο ίδιος ο Κουμανταρέας – έστω κι αν συστίνεται μέσα από άπειρες μάσκες, με τρεις μόνο να γίνονται ιδιαίτερα αισθητές –, μένει τελικά με την εντύπωση πως

δεν είναι ένας συγγραφέας που έχει γράψει το βιβλίο, αλλά είναι η ίδια η ζωή που μεταλλάσσει τον χρόνο σε «Θησαυρό», όποιος κι αν είναι αυτός για τον καθένα, και όσο διαφορετικοί κι αν είναι τελικά οι «Θησαυροί» των ανθρώπων ανάμεσά τους.

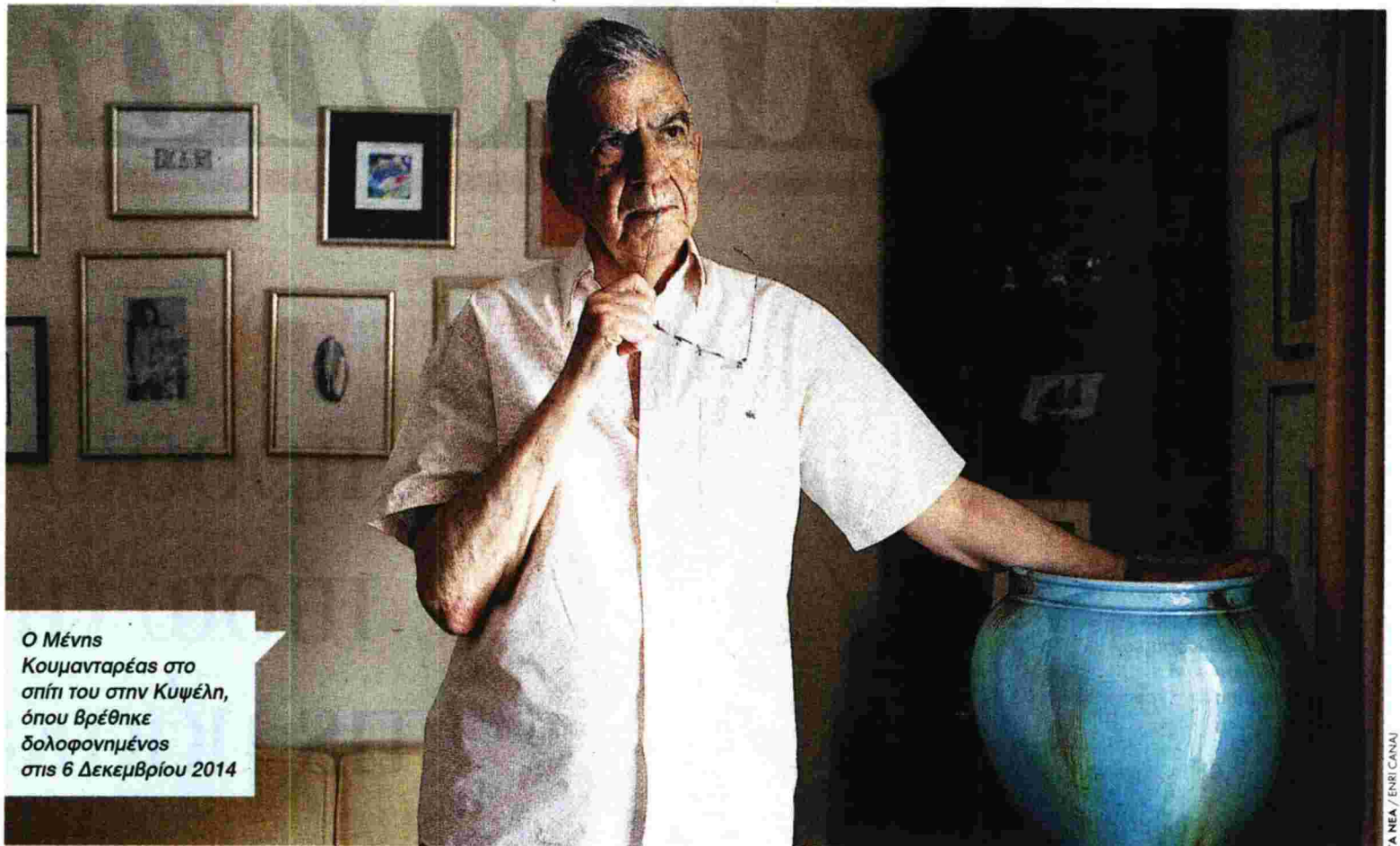
Στοχαστική διάθεση

Με το να είναι τελικά η ζωή που γράφει το αφήγημα, ο καθένας μπο-

Μένης Κουμανταρέας Ο ΘΗΣΑΥΡΟΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Εκδ. Πατάκη, 2014, Σελ. 480
Τιμή: 20 ευρώ

Ο Μένης Κουμανταρέας στο σπίτι του στην Κυψέλη, όπου βρέθηκε δολοφονημένος στις 6 Δεκεμβρίου 2014

Εξομολογήσεις

Ζητεί εξιλέωση για τα «παραπατήματά» του

Ποιοι υπήρξαν – γιατί υπήρξαν – ο Μαχλαμπάς, ο Πισπιρίγκος, ο Νουάρ, η «Περισιωμένη», ο Λάζαρος, ο Νικόδημος, η Μαρικάρια, ο Διόδωρος; Φαντάζεται κανείς ότι η πραγματικότητά τους θα ήταν τόσο απογοητευτική όσο αν συνέκρινε τους Καμικάζι της διαβόητης 201 Σμηναρχίας στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο με τον «Καμικάζι», το παιδί που μεταφέρει τις πίτσες κι είναι αυτό το παρατσούκλι του. Αυτό που σκανδαλίζει ακόμα περισσότερο είναι πως ο Κουμανταρέας, με εντελώς συνειδητή πρόθεση με τον «Θησαυρό του χρόνου» να εξομολογηθεί και να εξιλεωθεί σε σχέση με τη Λιλί ώστε κανείς να μην μπορεί να τον μεμφθεί για τα «παραπατήματά» του (όπως χαρακτήριζε ο Γιώργος Ιωάννου τις «νυχτερινές του περιπολίες»), κατόρθωσε να

γράψει ένα σχεδόν απόκρυφο μυθιστόρημα. Με την έννοια ότι τα πρόσωπα αναγνωρίζονται ως πραγματικά χάρη στις ιδιότητες που με αυτές τα προέκρινε ο δημιουργός τους και όχι χάρη σε εκείνες που πραγματικά είχαν. Ετσι ώστε κι αν ακόμη η Κυρία Κούλα ή η Μπέμπα Ταντή της «Βιοτεχνίας Υαλικών» είναι δυο ακόμη προσωπίδα του Μένη Κουμανταρέα, να είναι πια αδύνατον να ανιχνευθεί η πραγματική τους καταγωγή. Όπως ακριβώς συμβαίνει και με έναν από τους ηρώες του στον «Θησαυρό του χρόνου», τον Μανώλη Μανωλάκη, που αν συνέβαινε να γνωρίσει κανείς έναν πολύ γνωστό συνθέτη που υπήρξε το πρότυπο για να φιλοτεχνηθεί ο ήρωας αυτός, να μη μπορεί να διακρίνει καμιά απολύτως ομοιότητα ανάμεσά τους.

σελίδες οι σχετικές με το πρόσωπο της Λιλίς («δεν ήθελα ο καθένας να πίνει το όνομά της στο στόμα του», θα πει ο συγγραφέας) όσο κι αν είναι εξόχως συγκινητικές είναι και οι πιο αδύνατες πεζογραφικά. Αντίθετα αποκτούν μια τρομερή προοπτική – μυθιστορηματική εννοείται – πρόσωπα που, αν και άγνωστα ουσιαστικά στον αφηγητή, μοιράζονται μαζί του, ή βιώνουν, το μυστικό της ερωτικής του ιδιαιτερότητας, ενώ πρόσωπα οικεία του, αν και κοινωνοί του μυστικού του, αισθάνεται ακόμη και τη συζήτηση μαζί τους ανεπίτρεπτη ή αδιέξοδη. Ίσως γιατί με τον τρόπο αυτό διατηρεί ο ίδιος καθαρή την εικόνα του προσώπου του, ενώ στις στενές διαπροσωπικές του σχέσεις η εικόνα του προσώπου του θα αμαυρωνόταν σε περίπτωση που συζητούσε οτιδήποτε για την ιδιαιτερότητά του. «Για μια στιγμή το μάτι μου παίρνει τον Λούνα, τον Ρουμανοσιγγάνο με τα γκριζογάλανα μάτια και το ανοιχτόχρωμο δέρμα. Είναι το παιδί που γνώρισα στο μπαρ τις προάλλες. Εμπορεύεται παλιοσιδέρα που μαζεύει από κάθε γωνιά της πόλης αλλά και το κορμί του. Τα πηγαίνω φέρνει μ' ένα φορτηγάκι που από μόνο του μοιάζει παλιοσιδερίκο. Ο Καμικάζι κοιτάζει υποψιασμένα το φορτηγάκι του Λούνα, απορεί τι δουλειά μπορεί να κάνει αυτός ο πιτσιρικάς που έχουν περίπου την ίδια ηλικία. Κι ο Λούνα κοιτάζει μ' αυτό το πεινασμένο βλέμμα το μηχανάκι του «ντελίβερι» που κρύβει πίτσες λαχταριστές. Το γεγονός ότι έχουν υπάρξει και οι δύο κατά περιεργό τρόπο φίλοι αυτού του ηλικιωμένου με τα γυαλάκια, του πιάνο και τη γραφομηχανή, που τους κοιτάζει ερευνητικά και που, σαν να μην έφτανε αυτό, γράφει κιάλας γι' αυτούς δεν περνάει από το μυαλό τους περισσότερο απ' ό,τι μια ενοχλητική μύγα που ζουζουνίζει και που τη διώχνουν με μια κίνηση του χεριού».